

הערות למושגים גיאופוליטיים

לקוראי „מערכות“ כבר היו כמה הזדמנויות להכיר את הגיאופוליטיקה בטפלה באיזורי-עולם מסוימים. מעין כך היה מאמרו של א. פון-נידרמייר „גיאוגרפיה והתגוננות בברית הסובייטים“, ב„מערכות“ חוב' ט'; על כמה מושגים גיאופוליטיים דן גם י. טהרני, במאמר בחוברות י-יא של „מערכות“ ובחוברתו „הגיאופוליטיקה של אסיה התיכונה הסובייטית“ (הוצאת „מערכות“). אך סקירתו של מ. ברטנמל, בענין „הגיאופוליטיקה הגרמנית“ לה. ו. ווינרט, הניתנת בחוברת זו, יש בה כדי להעמיד את קוראינו על תופעה אינטלקטואלית, פסיכולוגית ומדינית, שראוי לנו ללמוד הימנה לא-מעט.

ב„הגיאופוליטיקה הגרמנית“ נידונו דיון בהיר עניני ההלכה והמעשה של הגיאופוליטיקה, ביחוד בבחינתה הגרמנית. אך השתלשלות-הדברים שאירעה בעת האחרונה מחייבת להוסיף כמה הערות שהומן נרמן. שהרי הננו נכנסים לתקופת חיסולה ההדרגתי – ומכאן, לאחר זמן-מה, לתקופת חתימתה – של מלחמת-העולם הזאת.

*

כדי שנוכל להעריך כראוי, מהן האפשרויות להשתמש בפועל (ומהו תחום-ההיתר של השמוש הזה) בהלכותיה של הגיאופוליטיקה ודרכי-המעשה שלה בשלב הקרוב של ההתפתחות המדינית-הצבאית (במלחמה – ובתקופת-הבנין שלאחריה), – הכרח הוא לנו, קודם כל, שנגדיר הנדרה ברורה את ההוראות השונות שאנו נוהגים ליחד למונת אחד זה, – מנהג העלול להטעותנו ולסבכנו בסטיות-מחשבה רבות. ואלו הן ההוראות המקובלות.

א. התפיסה הגיאוגרפית-איזורית של סיר הלפורד מקינדר, שבכתביו – המשתרעים לאורך יובל שנים של פעולה פדגוגית ופובליציסטית – היא נהפכת בהדרגה לתפיסה גיאוגרפית-היסטורית, ובסופו של דבר גם לגיאוגרפית-פוליטית. עיקר תפיסתו – בחשיבות המיוחדת שהוא מניח לשטחי-עולם מסוימים (מ-צירי התפתחות), או גם לצירופי שטחים כאלה (בראש וראשונה – מזרח-אירופה, ומרחביה של אסיה הצפונית-מרכזית).

ב. התפיסה המיוחדת, ההיסטורית-פילוסופית, של האככולה הגרמנית בגיאופוליטיקה, אשר ה. מקינדר ודאי אינו אחראי לה (על כל פנים לא יותר משאחראים, למשל, ממציאיו האמריקאי והצרפתי – או היהודי – של האוירון לדרכיו ולתפיסתיו של גהרינג במלחמת-האוויר). ולא זו בלבד, אלא שאין לדעת אם גם את האווהופר עצמו אפשר לזהות עם כל גילוייה של התפיסה הזאת, (אם כי אין ספק שרובם הם פרי-רוחו שלו).

ג. דרכי-המחקר שטיפחה אותה אסכולה גרמנית: – 1. באוסף ידיעות שיטתי, מבורר ובדוק. 2. בבקשת נקודות-מנעו והשפעות-נומלין בין עובדות. היסטוריות, מדיניות, אתניות, חברתיות, תכניות, תרבותיות ופסיכולוגיות, מן הסוג

האוצר בתוכו אפשרויות דינמיות מבחינה ניאונרפית-צבאית או מבחינה מדינית-שלטונית. (כדוגמא: הרדיו - כמכשיר בידי השלטון, או בידי כוחות-מורדים; השימוש במדע-הפסיכולוגיה - כגורם במלחמה; התמורות בתחבורה - כגורם, לתקונים בניאור-נרפיה ולשינויים מדיניים; וכיו"ב.)

*

• וניתא לנו לפתוח בהוראתו השניה של המונח (סעיף ב' לעיל), - בתפיסותיה המיוחדות של האסכולה הניאופוליטית הגרמנית. בדרך זו נעמוד על יסודותיה של גיג. פ. הגרמנית בטרם נבוא לעסוק במתודות שלה. ועצם זרותן של תפיסות אלה וריחוקנו הנפשי מהן בולטים לעין כל-כך, שאפשר להסתפק לגביהן בציון קצר ביותר.

כל תפיסה לגבי יחסים ותפקידים פוליטיים, ובכלל זה גם אותן תפיסות שמכוונות לפרשת היחסים שבין עמים ומדינות, - לידתה והתפתחותה חלות תמיד במסגרת קיומו ההיסטורי של העם הנדון, ובמידה רבה מושפעת היא מירושותו הפסיכולוגית ומהרגלי מחשבתו הציבורית של העם השוקד על טיפוחה. ויש עמים, אשר מחמת אופים המיוחד של הגורמים הניל בחייהם, אורבת להם סכנה מיוחדת (אם כי אבק-סכנה זאת מצוי בודאי בתוך כל עם) - הסכנה לטפח קונצפציה מסוימת כזאת (הננתית, פוליטית-צבאית, ניאונרפית-אסטרטגית), גם מעבר לתחומי הצורך הממשי, - אם הננתי הוא ואם פוליטי-צבאי, או ניאונרפי-אסטרטגי, ארגוני-ממלכתי, או תכני-מקצועי. כי במידה שתפיסה שימושית כזאת מורמת למדרגה של השקפה אידיאולוגית, נפתח פתח לשיבושה של המחשבה המדינית, לניפוח ציוויים היסטוריים מדומים, לגירווי יצרים, מתוך ביסוסם על ה"מדע" כביכול, ולמעשה מתוך הליכה בנתיב ההיסטריה הלאומית-פוליטית. אכן, מבחינה זאת היה הקרקע הציבורי-ההיסטורי של גרמניה "פורה" בהרגלי-מחשבה ודפוסי-נוכחאות, שעשויים היו להטות את הניאופוליטיקה הגרמנית אל ערוצי "נורל לאומי" מדומה אשר ננזר כביכול על גרמניה מטעם ההיסטוריה. בעצם קבעה כאן את הכיוון מסורת-מחשבתו של טרייטשקה ההיסטוריון, זו שנסתמלה באימרתו, אשר חציה הצבת ציון לעבר וחציה מתן סיסמא לעתיד: "Drang nach Osten" (דְרָק מִזְרָח). מקורה - בראיית-העבר ("החרב הגרמנית והמחרשה הגרמנית הן שכבשו לעם-הגרמנים את הקרקעות רחבי הידים אשר ממזרח לאלבה"), אלא שגם צווי לעתיד כרוך בה ("אוקראינה והאוקל", שבפי נציגי הגרמנים בוועידה הכלכלית העולמית של לונדון, ב-1933). ונטיה זו להעתיק מתודות ונוסחאות מעשיות (אך מוגבלות) לעולם המחשבה האידיאולוגית - היא שעשתה את הניאור-פוליטיקה הגרמנית אחות-לרוח לתפיסתו הצבאית של לודנדורף, המנוימה ומנפחת עד אין שעור את ערך המלחמה בחיי האומה והעולם. כי לעומת הנוסחה של קלאוזוביק, היודע להעריך את המלחמה כחיוון מדיני-חברתי, ועם זאת לקבוע תחום להערכה זו, "מעשה-המלחמה הוא המשכת המדיניות, מתוך שמוש באמצעים אחרים", - הטיף לודנדורף (בכתביו שלאחר מלחמת-העולם) לכך, שהמדיניות והכלכלה, וחיי החברה, וכל שאר גילויי קיומה של האומה בימי

שלום, כל תפקידם אינו אלא לשמש הכשרה למעשה-המלחמה לעתיד לבוא. דהיינו: היפוך נוסחתו הפילוסופית-ההיסטורית של קלאוזביץ (המדיניות – היא הכשרת המלחמה באמצעים אחרים, אומר לודנדורף). ובמידה שהאסכולה הניאו-פוליטית שיתפה עצמה להשקפת-יסוד כזאת, נהפכה ממילא גם לגילוי ונגם למכשירו של אותו סילוף ענקים, סילוף חברתי ורעיוני, שלא היה לו אלא סיוס ומוצא אחד – מלחמת-עולם חדשה. זה היה חטאה של האסכולה ה-מדעית-המטעה, ויש בכך מוסר-השכל היסטורי.

אך יש להודות, כי בחישוב המכני של נורמיות-הכוח העולמיים לא רחקה האסכולה הניאו-פוליטית ריחוק גדול מן האמת. אין ספק, כי הצירוף רוסי-הגרמניה יכול היה לעמוד בפני שאר העולם בסיכוי רב להצלחה. ואילו היה לקונצפציה הניאו-גרפית-הצבאית הזאת של האוזהופר ותלמידו נידרמייר (עיין, גיאוגרפיה והתנגנות בברית הסובייטים, "מערכות", חוב' ט, תש"ב) חוכן היסטורי-מציאותי, – כי עתה פחתו מאד הסיכויים לחופשי-העולם. אלא שבדרך החדירה הידידותית לא הושגה המטרה. ואלו בדרך ההכרעה הצבאית – הגיעה גרמניה של היטלר להיפוכה של המטרה הנ"ל: ובמקום לזכות בברית גרמני-רוסית מצאה את עצמה מוקפת ע"י ברית-חופש עולמית אויבת.

*

לעומת דרך פטלית זו של הניאו-פוליטיקה הגרמנית, יש לומר על ציוני-הגדרותיו הניאו-גרפיים-היסטוריים של סיר הלפורד מקינדר, כי בעיקרם זכו הללו לעמוד במבחן – בין מצד הביקורת ההיסטורית-המדעית ובין מצד ההיסטוריה השוטפת והמתהווה, שהיא החרופה שבמבקרים ולעתים גם בעלת ההפתעות הגדולות בחיים. יתכן, כי לשם ציון סדרת המבחנים שבהם עמדו תפיסותיו של מקינדר, אין טוב מלצטט את ה. מקינדר עצמו, לפי מאמרו, "העולם העגול והזכיה בשלום" ("The Round World and the Winning of the Peace"), שנתפרסם ב-"Foreign Affairs" האמריקאי לחודש יולי 1943. הוא פותח בציון המצב ששרר בפרוס המאה העשרים ואומר: "בשלהי המאה התשע-עשרה החל פונד-טירפיץ לבנות את, צי היס-הגדול" הגרמני. בעת ההיא שקדתי בטיפוח תלמוד הניאו-גרפיה המדינית וההיסטורית במכללות אוכספורד ולונדון, והערכת את המאורעות השוטפים היתה הערכה שבהכללה כדרך המורים. אמרתי, העם (הגרמני), המחזיק כבר ממילא בכוח-היבשה המאורגן הכביר ביותר, והתופס עמדה אסטרטגית מרכזית באירופה, עומד לצרף לעצמו גם כוחים שיספיק כדי ניטראליזציה של כוח-הים הבריטי... מכאן עובר המחבר, בשלב מאוחר יותר של התפתחות מחשבתו (כעבור שנים מעטות), אל הערכת מעמדן של הקיסרויות הבריטית ("הימית") והרוסית ("היבשתית"): "הרעיון של "ארץ-הטבור" * נבע במישרין ממלחמת הבריטים בדרום-אפריקה ומלחמת הרוסים במנצ'וריה. בהרצאתי בשנת 1904 בפני חברת הניאו-גרפיה המלכותית – על "הציר הניאו-גרפי של ההיסטוריה" – צוינו ענייני השעה, אך על רקע של מחשבה לשנים...".

ההפרש, שבין מלחמת הבריטים בכורים – במרחק עשרת אלפים קילומטר של

אוקיינוס, ומלחמת הרוסים — במרחק כיוצא בזה על פני יבשת-אסיה, הזכיר הפרש היסטורי מעין זה בין מסעות-הים של וסקו דה גמה לבין מסעו של ירמק הקאזאק... מעבר לאורל ובסיביריה.

אך המסקנה העיקרית של אותה הרצאה היתה, כנראה, זו: הפחת מאון-הכוח לטובת, המדינה-הצירי (ארץ-הטבורי לפי המרמינולוגיה האחרת), שהיתה מביאה לידי התפשטותה של זו על פני ארצות-הפאה של אוראסיה, (כלומר מערב-אירופה וארצות-החופים האסיאתיות), היתה מאפשרת את השמוש במקורות-היכולת העצומים של היבשת לבניית ציים, ושלטון עולמי היה נהפך לדבר של ממש. כך היה מתרחש אילו היתה נרמניה לבעלת-בריתה של רוסיה. וכעבור שנים הוא בא לידי נסיון לסכם את הלקח ממלחמת-העולם הראשונה: הלא הוא ספרו, האידיאלים הדימוקרטיים והמציאות, שהופיע בראשית 1919 — ובו האזהרה שהשמיע אז המחבר באוני מדינה-הברית (עיין המאמר „ניאופוליטיקה נרמנית“ ל-מ. ברטנשל בחוברת זו, עמ' 51).

אכן מקינדר אינו מסתפק בסיכומי-העבר, אלא שב ומנסה את כוחו בניתוחי ההווה והעתיד. את התקוה להתגשמות משאת-הנפש ההיסטורית, לרסונו של המתקיף הנרמני הנצחי ולמניעתם של זעזועי-עולם נוספים, רואה הוא בכך ש.ארץ-הטבורי הענקית של אסיה הצפון-מרכזית, אשר מזרח-אירופה אינו אלא כעין מצודת-מגן קדמית שלה, עתידה — תודות להתפתחות האינטנסיפיקציה המשקית וההתלכדות המדינית של התקופה האחרונה — להיות, בפעם הראשונה בדברי הימים, מצוידת בחיל-מצב שיש בכוחו לקיימה כמבצר מזרחי באנף-המזרח של „קנה-המתקיפים הנרמני“. בארצו העצום (קרוב לאלפים ק"מ) של נבול-המערב אשר למדינה הרוסית-הסובייטית אין ה. מקינדר רואה נורם חולשה. אנב, הוא משהו אותו — בפרוורציה לשטח ולאוכלוסיה — לנבולה הצפון-מזרחי של צרפת, שגם הוא פרוץ לפלישות, ובא לכלל מסקנה כי מבחינת האוכלוסיה יש דמיון בין מצבה של רוסיה ומצבה של צרפת. אמנם, לצרפת היה נבול „פתוח“ כזה רק באורך 500 ק"מ, היינו רבע מזה של רוסיה, אבל אוכלוסיתה אף היא היתה רק כרבע מזו של ברית-המועצות, ואפילו פחות מזה; ואלו מבחינת עומק השטח שמאחורי הנבול, גם מבחינה יחסית, — דיינו אם נאמר, כי ברופיה הוא עלה על זה של צרפת יותר מאשר פי עשרים. היחס שבין אורך הנבול ובין מספר האוכלוסים הוא, איפוא, חיובי ברוסיה הרבה יותר מאשר בצרפת. יתירה מזו: המחבר ראה באריכות הנבול צד של ברכה, שעיי כך אנוס, לדעתו, הפולש למתוח את כוחותיו בקו הארוך, והוא דבר המחליש אותם ומאפשר את ביתורם ותיסולם בהתקפות-נגד של מניני „המבצר-המזרחי“. אין להכחיש, כי פרוגנוזה זאת של ה. מקינדר, — על כל הסתמיות שבניתוח ניאונרפיסטימטי בלבד — נראית היום כנבואית מעט.

על הערכה אופטימית זו (שכיום היא מתאמת, כאמור) בענין כושרי-העמידה של „מבצר המזרחי“ בפני מתקיף נרמני מיסוד מקינדר גם את הערכתו בענין סיכויי האיזון הפוליטי של העולם בתקופה שלאחר המלחמה. המשימה, לדעתו, היא „להטות את זרם חייה של נרמניה כאפיק שבין שתי חומות-מגן; מפאת מערב —

של צרפת, ומפאת מזרח – של המדינה הרוסית-הסובייטית. וכל כך למה? כרי ששטף חייה הטבעי של גרמניה יוכל, – כלשונו של מקינדר – לטהר את האורגניזם הלאומי ממחלת התוקפנות וההשתלשלות שדבקה בו, וכדי שלא תוסיף מחלה זו לשלוש בגרמניה לאחר שישימו לה קץ ע"י חומות-המגן הנ"ל. מניעת עצם האפשרות ש.מחלה מסוכנת זו תתגלה, – בכך רואה הוא את עיקר תפקידם החיוני-הפוליטי של בעלי-הברית הנוכחיים כלפי גרמניה והגרמנים.

ראוי לציין פרט אחד בתפיסתו הצבאית של מקינדר: בעוד השטח המזרחי הרוסי, מוחזק בעיניו נוש צבאי-ניאוגרפי טבעי, בחינת "חי הנושא את עצמו", אין השטח המערבי (הצרפתי בעיקרו, על נספחותיו) נחשב בעיניו כבעל עומק ניאוגרפי-אסטרטגי מספיק, בתנאי התכניקה הצבאית של ימינו. וכאן מורכבת תפיסתו ההגנתית מכמה אלמנטים: א. האי הבריטי – בתורת "אווירודרום מתועל" (Moated Aerodrome) ענקי, המאפשר לקיים בסיס לכוח אוירי בשמי אירופה המערבית, והוא מחוץ לטוח הפגיעה של כוח יבשתי, אפילו האדיר ביותר; ב. צרפת, "כראש-גשר" מוגן*, בקצה אדמת אירופה, אשר בעזרת בצור יסודי, ובעיקר בעזרת שליטתו האווירית של האווירודרום הבריטי – אפשר לשלוט עליו תקופה מספקת עד שתבוא התגבורת הגדולה; ג. אמריקה (ארה"ב וקנדה) – "כעורף העמוק", – מקור-גיוסו של הצבא הגדול, "בית-הנשק" העצום, ובסופו של חשבון – המקור העיקרי גם לכוח האוויר. מתפיסה זאת נובע, כמובן, ההכרח במיליטריזציה ניכרת בהשנותיה של האוכלוסיה, בהוי הפרטי והצבורי, ובמעמד המדיני של בריטניה וצרפת, שהן בחזקת שלוחות החלוץ האסטרטגיות של הכוח האטלנטי המאוחד, בתחום אירופה העתידה לבוא.

אין ספק, כי יש ענין רב בציוניו הניאוגרפיים-הצבאיים (ויתכן לומר – האסטרטגיים-ניאומטריים) של מקינדר. בבהירות ראיתו בעיניו מסוג זה ודאי שאין מיסוד הניאופוליטיקה נופל מתלמידיו שבאסכולה הגרמנית, אף על פי שהאווירודרום ואחרים היו אנשי-צבא שמלאכתם בכך. אולם, שאלות מהותיות מסוג אחר לגמרי מתעוררות בתחום הדינמיקה המדינית, – של העולם כולו, וביחוד של אירופה. על מבנה-העולם כפי שהוא מצטייר בתפיסתו של מקינדר – אפשר שעוד נעיר כמה הערות להלן; אך לגבי אירופה הרי כל הקורא בעיון את דברי מקינדר רואה בעליל, כי הוא לא עמד הרבה על בעיותיה של אירופה-המרכזית. ויתכן, כי עם כל החשבתו את נושי-היבשות מתנקם כאן גם בו אותו הלך-המחשבה ה"מי-אוקיאני", שהוא אופיני לאנלים רבים. ואכן הרגשנוהו היטב גם בימי מינכן, בשעה שצי'מברלין דיבר על צי'כוסלובקיה כעל "ארץ רחוקה שעליה אין אנו יודעים. אלא מעט", כשבבריטניה שקדו רבים (בין השאר – הרברט סידכותם המנות, הוא "סקרוטימור", על דפי ה"סנדייטימס") למפח אידיאולוגיה מדינית של "התרכזות באינטרסים האמתיים של בריטניה, שהם באיזור היס-התיכון, ואי-הסתבכות בעסקיה הרחוקים של אירופה המרכזית-מזרחית". אך באין פתרון הרמוני לבעיותיו של אותו

* במקרה זה, בעצמו, – "ראש-חוף".

איזור אירופי, הרי ספק הוא אם תתכן כל אותה קונצפציה של התוית „אפיק“
לגרמניה „והטנת“ הזרם של חיי הגרמנים בתוך ערוץ זה שבין החומות.
ויש בתפיסה הזאת עוד בחינה אחת, אשר אין לדעת אם עתידה היא למלא
איזה תפקיד בהתפתחות שתבוא, ואם כן – מה עתיד תפקיד זה להיות. את תקותו
לעולם מאוזן בונה מקינדר על עצוב-קבע של אירופה בצורה הנל: – ה„אפיק“
הגרמני ושני „המבצרים“ הסוגרים עליו לבלמו. והרי תתכן התפתחות דינמית,
הצטרפות ה„אפיק“ אל אחד משני „המבצרים“, עד כדי היותו חלק אורגני ממנו?
ואם כן, הרי עלול הדבר הזה להפיר לנמרי את שיווי המשקל המתוכן, לזעזע עד
היסוד את ההרמוניה הסימטרית שביחסים בין הנורמים האדירים, היקרה כל כך
ללבו של סיר הלפורד מקינדר, ולטלטל את „מאזני-העולם“? אכן האופטימיות
הסטטית של מקינדר, המשליך את יהבו על קפאונה של תמונת-עולם הרצויה
לו, – אינה נראית כמיוסדת על אדני החשבון המוצק, ואין לדעת כלל אם ובאיזו
מידה עתידה היא להתאמת עיי הדינמיקה המדינית, הסוציאלית והלאומית, של
אירופה ושל העולם כולו, אשר מכמה בחינות אירופה היא עדיין מרכזו.

הסכימטיות היתרה, הניאומטרית ממש, בנוסחאותיו של מקינדר נובעת בודאי
גם מן הצמצום שצמצם את הנושא בתחום מקצועו שלו. אך יש, בכל זאת, לציין,
כי בכל תמונת „העולם המאוזן“, המצטיירת לעיניו, אין כל רמז לכך, ואינו רואה
צורך לציין, שיהא קיים איזה ארגון-עמים, שיהיה גם חפשי וגם בעל סמכות ממשית.
מכל מקום, אין למצוא כאן חזון כזה שהוא לאמיתו של דבר גם תנאי לאותו
„עולם מאוזן“. לעומת זאת כבר בסקירה ראשונה עולות מתמונתו זו דמויות-הענק
של מעצמות אדירות, המיסדות את סדר-העולם על שווי-משקל ביניהן (משפט
הידוע היטב מלשון-הדיפלומטיה האירופית מן המאה הייח והייט), ללא הודקקות
לנורמים וערכים כגון חברה, תרבות, רצונות-עמים ורוח אנושית. על יסוד חישובים
טופודמוגרפיים וצבאיים-שלטוניים בלבד קשה, כנראה, למצוא פתרון-אמת לבעיה
העיקרית של דורנו.

ניתן, איפוא, לסכם „סכום של ארעיי“ את הגדרותיו של ה. מקינדר. הן הבלישו
נכוחה כמה אלמנטים חיוניים במפת-העולם המדינית (והאסטרטגית – במשמעה
הרחב של המלה הזאת). אך נסיונו, או רמזיו, בענין סינתזה בונה – סינתזה,
אשר לא תשליט בעולם, עיי הסטטיות הסתמית שלה, את הדינמיקה המסוכנת
של כובשנות ומנמות-התפשטות מתננשות, אלא תבטיח מציאות יציבה של חיי
שלום ונילווי-יצירה של עמים, כגדולים כקטנים, – נראים בנויים על הניון פורמלי
בלבד. וחישוביו שהוא מחשב אין בהם כדי לשכנע בדבר סיכוייהן של הסינתזות
הללו בחיים (כל אימת שאין בהן יותר מחשבונות שבין הענקים).

*

כמה שורות נין לקבוע את היחס אל המשמעות השלישית המקובלת
של הניאופוליטיקה, אל דרכי-המתקר שלה, – אם בעצם איסוף הידיעות השונות,
ואם בחיפוש נקודות-ם מיכות-ומנע בין החזיונות השונים, ונילווי השפעות-
נומלין בין עובדות היסטוריות, מדיניות, חברתיות, כלכליות ותכניות, הנפרדות

כביכול וכל אחת מהן שייכת רק לספירה המיוחדת לה, ואלו לאמיתו של דבר, בצירופיהן, חותכות הן במידה רבה את הדינמיקה של ההתפתחות הפוליטית. כדוגמאות מובהקות לכך יכולים לשמש – חקירת השפעתו הצבורית של הרדיו; הפוליטית, התעמולתית, המהפכנית (כלומר, – לטפוח תנועות מהפכניות), השלטונית (לסוגסטיה המונית, ע"י ממשל דיקטטורי); חקר השפעתה של הפסיכיקה הלאומית-החברתית, בקרב עמים ומדינות, על התפתחות הדברים בשעות מבחן מבחינה

צבורית וצבאית. ראוי לציין את הבדיקה המוקדמת המעניינת שעשו לגבי צרפת גיאופוליטיקאים צבאיים גרמניים וכן את ההערכה, ההולמת למדי שחלק ממסכמי-הרשמים העריכו את אפשרויותיה של בריטניה מנקודות-מבט אלו לפני המלחמה הנוכחית. הדוגמאות שבכוח – הן רבות מספור.

אנו ודאי שלא נזלזל בלקח המתקרים והמתודה שלהם, ואפילו הם באים מידי אויב. אסונו של העולם הדמוקרטי היה בזה שהללו קיימו בידיהם מונופולין כמעט לידיעה מוקדמת, ידיעה בעוד מועד. גם לאומות הדמוקרטיות הגדולות – כל שכן לנו, המצווים כיב להכיר את גורמי העולם ואפשרויותיהם הדינמיות – אין כל רשות להתיחס בביטול ללקח מתודי מאלף זה. וכי מעטות הדוגמאות לגורמים שהננו מצווים ללמדם? מהו כוחו של האקלים לגבי ההגינה הרוחנית של פרטים, צבורים, שבטים, עמים, ולגבי הפוטנציה התרבותית-הבונה שלהם? מה השפעה משפעת רשת התחבורה המתפתחת על מנמת הרכוז של טריטוריות גדולות, שלא פותחו עד העת האחרונה? מהם הגלויים השונים (שלעתים הם סותרים, כביכול, זה את זה) של השפעת ההרכב האתני המנוון על כוחה הצבאי של המדינה? מהו

ערכם של מדבר, ים, נהרות, הרים, בתורת נבול, — טבעי, צבאי, מדיני? באיזו מידה עשויים תנאי ניאונרפיה, אקלים, כלכלה, חברה ותרבות, לקבוע את קצב נידולם של אוכלוסי כל ארץ, של בני כל עם? ובאיזו מידה מתנה קצב-נידול זה עצמו את שיעור יכולתו של צבור לאומי מסוים להסתגל לכל התנאים הניל ולעשותם משען לקיומו? העשויה התפשטותה של השכלה-עממית להגביר את רצון-קיומם של מעוטים אתניים-לשוניים, או להיפך, היא מסייעת לשיטוש התחומין ולטמיעת המיעוט בתוך העם שהוא רוב מנינה של המדינה? השכלה נוסח-אירופה, מה אותותיה ובבואתה במזרח, בתחומי החיים הצבוריים, המשקיים, התרבותיים? העתידה התפתחות הרדיו להגביר את תהליך שטטושם וטמיעתם של תרבויות מקומיות, של חיירות עצמיים אשר למעוטים ולאומות פזורות, — או להיפך, עשויה היא לשמש נקודת-משען להתלכדות, להתעוררות, להשרשת תרבות עממית וניבושה? באיזו מידה מביאה התעשות (אינדוסטריאליזציה) במזרח לתנבורת הלאומיות הפטרויטית-מקומית, ובאיזו מידה מטפחת היא דוקא קוסמופוליטיות והרנשת "אזרחות-העולם"? העתידה ההתפתחות התכנית להגביר את כושר-העמידה — בימים כתקונם ובימי מבחן — בארצות בינוניות או קטנות, ארצות של אזור מפותח-למחצה, כגורם בפני-עצמו, או שמא מזיקה אותן התפתחות זאת יותר ויותר לגורמי חוץ אדירים ומקטינה את כושר-כדילותן? אוֹאלי מופיעים שני החזיונות כרוכים יחדו, עם כל הסתירות שביניהם? וכי יש צורך להאריך בפְּרָט הדונמאות? וכי לא למותר הוא להדגיש את הצורך בחבר-חוקרים (ואנשי-מעשה) שישקוד על מלאכה זו של קביעת העובדות, ליקוטן, הסדרתן, ניתוחן.

ויש לסכם: מכשיר החדירה-הזהרתה של הנרמנים — אין שום מניעה אובוקטיבית להפיכתו גם לנשק-מגן חשוב בידי העמים החפשיים, וגם לכלי מודרני-ובוחן, מאלף וחיובי, (כל עוד יהיה כלי בלבד ולא יהפך להשקפת-עולם), בידי עם המחדש את קיומו המדיני ומבקש נתיבות להבטיח לעצמו בסביבתו הניאונרפית-היסטורית מקום נורמלי בין משפחות האדמה.

*

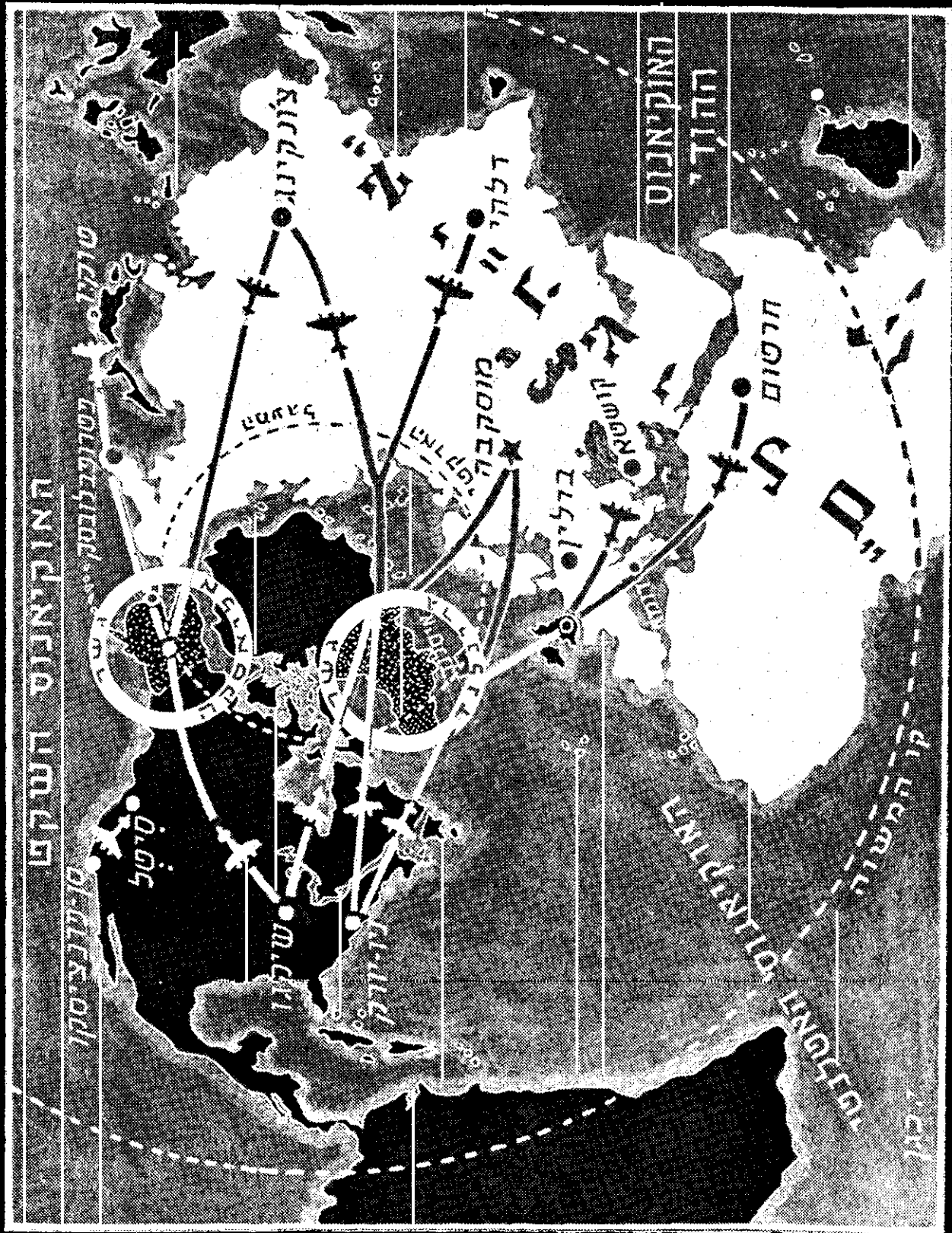
וכאן הערות לכמה בחינות מיוחדות של המשנה הניאופוליטית. בסקירה אמריקאית אחת על הניאופוליטיקאים הנרמנים נאמר: "האומר, כי הניאופוליטיקאים לא העריכו במידה מספקת את אמריקה ואת כוח-האוויר — אינו בא לשלול את כל שיטתם מעיקרה". אכן, בכל נישה אסטרטגית לבעיות-העולם בימינו קשורים שני הנורמים האלה — אמריקה וכוח-האוויר — קשר אורנני יותר מכפי שנראה, אולי, בסקירה ראשונה.

בדרך כלל, אין לומר, כי התפיסה הניאופוליטית (של מקינדר ושל הנרמנים באחד) מתעלמת מנורם-האוויר בזמננו. על כל פנים — לא כשהמדובר הוא בנושי-היבשת הגדולים של העולם הישן. אדרבא, כל תפיסת האקטיביזציה של נושי-היבשה הגדולים (רוסיה-סיביריה, — או גם אפריקה התיכונית והתיכונית-דרומית), שעד כה היו שרויים באדישותם ההיסטורית, נובעת אצל הניאופוליטיקאים משני

הנורמים, המשלימים זה את זה, - מסילות-ברזל ונתיבי האוויר - לעומת נתיבי-הים שמלאו עד סוף המאה הי"ט את התפקיד המלכוד והמקדם העיקרי. מצד אחד - בלעדיהם לא יכלו הנרמנים לקוות שיצליחו לנבש ולהפעיל קיסרות-יבשת ענקית, אשר ממרכזה תשלוט על חופיה ותחניק את שלוחותיו של כוח-הימים הבריטי. ומהצד השני - בלעדיהם לא יתכן כל אותו תהליך מזוהו של מילוי, מבצרה-המזרחי האנז'לו-סיבירי, לפי ביטויו של מקינדר, ב"חיל-מצב בעל ממדים הולמים", ולכאורה, אין לערער על בחינה זאת בתפיסת אנשי הניאופוליטיקה - דהיינו, על הערכתם את הדינמיקה הקונטיננטלית של "אי-העולם" (קרי, העולם הישן). אמנם, יתכן כי אותה הנמוניה של "ארץ-הטבור" אשר לעולם הישן, המתחייבת לכאורה על ידי עליית קרנו של כוח-האוויר לעומת כוח-הים, עתידה להצטמצם הרבה מחמת השתלבותו של כוח-אוויר-ימי. כוח כזה, ימי ושמימי גם יחד, כשהוא מתבסס על איי-משען, או שהוא מופיע משולב עם ציים, יתכן שיאפשר גם המשכת הנמוניות של מדינות שמעבר-לימים (כלומר - הנמוניות חוקי-יבשתיות, בנגוד להנמוניה פני-יבשתית) על "פאות" חופיות חשובות של "העולם הישן", הוא "אי-העולם"; למשל, בחופיה ובאיה של אסיה הדרומית והדרום-מזרחית, של ארצות "גשר-ערב" (ראה להלן), באירופה המערבית וכיו"ב. אך את ההערה העיקרית בדברנו כאן על "דור-אוויר" זה, יש להעיר בענין היחסים הבינ-יבשתיים, דהיינו, למעשה, - בין "אי-העולם" והאי-האמריקאי.

העובדה הניאונרפית-הפורמלית של מים החוצצים בין אירופה לאמריקה, בין קמציטקה לאליאסקה, אין בכוחה למעט מן העובדה התחבורתית-הדי-נמית שהקשר האווירי יכול להתנבר על מרחקים אלה, - ולא דוקא לאורך קו התחבורה הימיים המקובלים, אלא בראש וראשונה, באיזורי סמיכות-היבשות הפו-לריים-הארקטיים, המאפשרים מהפכה מוחלטת במושני הקרבה והרחוק בעולם*. המפה הניתנת בזה מבליטה (ע' 69) את תמורת מושני התחבורה והאסטרטגיה בדור-האוויר. היא משטטשת במידה ניכרת את ההבדלה שמבדיל מקינדר בין שני ה"איים" שבתפיסתו. היא זורעת אור חדש (שלא ראוה מראש) על החשיבות הרבה שהיתה ברכישת אליאסקה ע"י ארצות-הברית, ובודאי עשויה היא לעורר בלבם של אמריקאים רבים הרהורי-צער על אבותיהם, שמנעו בשעתם את שר-התיצון של ארה"ב מלרכוש גם את ארץ-השממות גרינלנד. אכן, בשנות המלחמה הזאת הספיקו כבר ארה"ב, למעשה, לתקן את הפנימה שפגמו לפנים ביחס לגרינלנד. ולא במקרה נהפכה

* הכרת התמורה הזאת תחלה עם ראשית המלחמה הזאת גם בתוך מחשבתה הצבורית, ה"אית" בעבר של אמריקה. מן העדויות לכך - מאמרו של פרופיסור אויגן סטלי, "מיתוס הקונטיננטלי", בחוברת אפריל 1941 של «Foreign Affairs», וכן, במיוחד לגבי האזורים הארקטיים, - מאמרו של פרופ. ג'ורג' רג'ר, "גיאוגרפיה של דור-האוויר" בחוב' יוני 1943 של ה-«Harpers Magazine», ומאמרו של וילהילמוס סטיפנסון, חוקר הצפון וסקנדינבי לפי מוצאו, "מהו הצי-כדור-הארץ המערבי", בחוב' ינואר 1941 של «Foreign Affairs». המסה המצורפת למאמר אחרון זה ומסמנת את קו-החלוקה הנראה לו בין שני "חצאי-הכדור" באוקינוס האטלנטי, כוללת גם את איטלנד במחצית האמריקאית.

האווירון כמקרב יבשות בצפון

שכנתה של זו, איסלנד, שמבחינה „גיאוגרפית“ היא חלק מאירופה, למצורתו הקדמית האורגנית של ה„אי האמריקאי“ הגדול.

האווירון לא ביטל את היבשות, כשם שלא ביטל את הימים, הוא רק קשרם בקשרים חדשים, והטיל על פני המפה הגיאוגרפית הישנה מפת-עגולים חדשה של קושרייטיסה המתרחבים והולכים; בין השאר – הבליט האווירון הבלטף חדשה את מעמדה העולמי של הקיסרות הבריטית, אשר לאחר שהיתה במשך דורות בעלת „שלד“ של בסיסי-ציי וחניות תופים, שהיה מקימה מימים רבים, נהפכה פתאום להיות „הרשת השלמה והרצופה ביותר של תחנות-אוויר לקשרים עולמיים“ – ככינוי שמכנים אותה עכשיו בכירורים הנערכים באמריקה ובאנגליה בשאלות הסדרים של עניני האוויר בעולם. – יצוין כי רק באור זה יובן מעכשיו מעמדם האסטרטגי-העולמי של פרקיה-חוליותיה, – לרבות המזרח התיכון, כחוליה המרכזית והמקשרת שבשרשרת.

*

הבחינה האוירית במצבה הגיאופוליטי של אמריקה חשובה חשיבות לא-מעטה בכל התפתחות היכולה לחול במחשבה גיאופוליטית שבנוסח-אמריקה מקורי פחות או יותר. ולפי המעמד שאמריקה תופסת בעולם באמצע המאה ה-20 עשוי כל חזיון בולט במחשבה המדינית האמריקאית ליהפך ממילא לאחד המשקלות על כפות המאזניים אשר לכל שיקול מדיני רציני גם בשטח הבין-לאומי.

ויש לומר: יתכן, כי מניעים ורחשי-לב פסיכולוגיים-לאומיים „גיאופוליטיים“ באמריקה, בסגנון האסכולה הגרמנית, ישמשו סכנה (על כל פנים, סימן חשוב למציאותה של הסכנה) להתפתחותו ההרמונית של העולם בתקופה הבאה. וכאן כר נרחב לצירופים של מאויים לאומניים ומושגים גיאוגרפיים מוטעים. לא פעם כבר השפיעו מושגים גיאוגרפיים משלים על המחשבה הפוליטית של הצבור בארצות שונות – ואמריקה בתוכן. מושג בדילתו (וכן מושג שלמותו ואחידותו) של קונטיננט „היבשתיים“ הזה מילא תפקיד בהיסטוריה האמריקאית: עליו מיוסדת „תורת מונרו“. הצהרה זו, שנהפכה לתורה, הוכרזה בשעתה ע"י הנשיא מונרו – המרזה חד-צדדית, ללא ברית נומלין עם שאר מדינות אמריקאיות או עם בעלי-ברית אירופיים, – כתרים בפני השתלטות אירופית (ובעיקר ספרדית בעת ההיא) על הארצות שותרות-התופש של אמריקה; ובמרוצת הזמן זכתה הכרזה זו להתעטף בעיני האמריקאים באיצטלא של קדושה רומנטית-אידיאולוגית, וליהפך למגילת-החירות של אמריקה. אך היא הוסיפה להיות חד-צדדית כלפי-חוץ, – כיוון שלא מנעה את ההתערבות האמריקאית בעיניניהם של חלקי עולם אחרים; וחד-צדדית כלפי-פנים, – כיון שלא מנעה התערבות צפון-אמריקאית בעיניניהן של ארצות אמריקה התיכונה, ובמידת-מה – הדרומית. לאמיתו של דבר שימשה תורת מונרו צורה בשרה לקביעת הנמוניה בלתי-נמנעת של ארה"ב במרחבי אמריקה, מאליאסקה ועד לכף הורן; אך המציאות – לתוד, ותורת הבדילות הגיאוגרפית-היסטורית – לתוד, באה תפיסה ריאליסטית של ההיסטוריה והאכיתה בדור האחרון, כי במשך תקופה זו של מאה שנים

ויותר שעברו מיום הכרות מונרו היה תוקפה של הכרזה זו מושתת למעשה על שלטון-
הימים של הצי-הבריטי, נורם בלתי-אמריקאי, יתירה מזו: בלתי אהוד
ביותר על עם ארה"ב במשך רוב-דרכה של תקופה ארוכה זאת*. וגם בדורנו זה
הלא רק צירוף כוחן הימי והאווירי של ארצות-הברית ובריטניה יחד יכול
להבטיח לאמריקה את מעמדהאי שלה, ה"א"י היחיד אולי שנותר בעולם, לפי
מושגיה האסטרטגיים-תכניים של התקופה החדשה. כי אילו נצטרפה בריטניה אל
יבשת-אירופה מאוחרת-תוקפנית (כחלום שחלם, וודאי, היטלר), ומה גם ליבשת
אוראסיה" — כי עתה הופר ביסודו יחס-הכוחות הימים-האוויריים, המקיים את אמריקה
כמעמדה המיוחד הנ"ל, המזכיר כי את מעמדה של בריטניה במאות ה"ז-ה"ט.
וכשם שבעת היא היתה מדיניות-הקבע של בריטניה מכוונת, מתוך שקולים מובנים,
למנוע כוח אחד מלהשתלט על אירופה ועל כל מקורות-היכולת שלה שהיו מסנלים
אותה, בהיותה מאוחדת, להתחרות בבריטניה גם בים — כך תהא, כנראה (על כל
פנים, כך סוברים ניאופוליטיקאים אמריקאים), מדיניות-הקבע של ארה"ב למנוע
השתלטותו של כוח אחד על רחבי העולם הישן, על כל מקורות-יכולתו, לשם
התחרות עם אמריקה בים ובאוויר. וכשם שעיקר חשוב במדיניות הבריטית היתה
ההתנגדות להשתלטותה של מעצמה חזקה ותוקפנית על ארצות-השפלה (בלגיה
והולנד), — כך, בודאי, יהא עיקר גדול במדיניות האמריקאית ההתנגדות להשתלטות
מעצמה עולמית, דינמית ותוקפנית, על פאתה המערבית, האטלנטית, של אירופה —
וכן תשמור מכל משמר על מעמד האיים הבריטיים. על כל פנים, בדילוח "שבועית"
לא היתה ואין כאן; והמעמד שהיה קיים — בעזרת כוחות מדיניים וצבאיים, אמריקאים
ובלתי-אמריקאים, — נתקיים.

וככהיסטוריה, כן בניאונרפיה, נתנדף למעשה מיתוס הבדילות האמריקאית
המוחלטת — ועמו יחד המיתוס השני, השלוב בו, בדבר "שלמות" היבשת הענקית.
מבחינה את-נית-תרבותית ודאי שונות לנמרי אמריקה הדוברת אנגלית ואמריקה
הלטינית (הדוברת ספרדית, פורטוגזית, צרפתית, ויש בה תערובת ניכרת של דם
אינדיאני). אך לא פחות מזה כולטת החלוקה הגיאוגרפית, אם כי אין היא מזדהה
זהות נמורה עם החלוקה התרבותית-הלשונית; לא לשוא נורסים בזמן האחרון גם
באנגלית את הביטוי הספרדי "אמריקות", בלשון רבים. בשנות 1940—41, שנות
הכרעה לאוריאנטציה המדינית-האסטרטגית של ארה"ב, נחבררו לצבור האמריקאי
שתי אמיתות חשובות** : א. כי המרחקים בין מרכזי ארה"ב לבין מרכזיה של
אמריקה הדרומית גדולים לאין ערוך יותר מן המרחקים שבין שתי האמריקות
לרבים מכסיס-הכוח ש"בעולם החיצון". ב. כי מבחינה תחבורתית אמריקה הדרומית
היא למעשה בחוקת "א"י (או נושייבשת) נפרד לנמרי, על אף ה"גשר" הגיאוגרפי-

* הודאה בעובדה זו, הודאה מתוך גילוי-לב, אשר ספק אם אפשרית היתה לפני כמה שנים,
מצויה בספרו החדש של הטובליציסט האמריקאי וולטר ליפמן, "מדיניות-החוץ של ארה"ב", והיא הביאה
לידי בירור ציבורי ערני מאד בארה"ב.

** המאמרים בעתונות האמריקאית, אשר צוינו במראה-המקומות שלעיל — תוכנם פאשר גם את
ההערות הבאות.

פורמלי של רצועת-פנמה. ולמעצמה מערכי-אפריקאית, למשל, אפשר כי תקל פה הפעולה הצבאית יותר מאשר לארה"ב. שני הנילוויים הללו ועזו מאד את הצבור האמריקאי והמריצוהו לשקוד על הנכרת אמצעי השליטה על חצי-כדור הארץ המערבי בשלמותו, בין אמצעים תחבורתיים ובין אמצעים צבאיים מובהקים. אך הנסיון הזה, לתקן את הניאונרפיה אינו יכול להצטמצם בסלילת דרכים, פן-אמריקאיות, בהרחבת הרשת האוירית בשתי היבשות המחוברות, ובקביעת בסיסי ארה"ב בנמלי אמריקה הלטינית ובאיי הים האנטילי (הקראיבי)*. בהכרח עשוי נסיון זה להביא לידי פריצת המסגרת הניאונרפית ויצירת, ראשי-נשר, אמריקאים גם באיים וביבשות אשר כל ספרי-הלמוד שכנו אותם לאו דוקא ב"חצי-הכדור" של קולומבוס ואמרינו**. ממילא אתה אומר, כי נוסף על המנמה המדינית, הניכרת אצל ניאופוליטיקאים אמריקאים, למנוע נבוש תקיף יתר על המידה של "אי-העולם" המקינדר, – עלולה להתחייב מציאותה של מנמה אסטרטגית לטפח, בסיסים קדמיים, על כל פנים במרחבי המעגל הפציפי והמעגל האטלנטי – על שלוותיהם, המסתעפות בימים (הים התיכון, הארכיפלג המלאי) וביבשות (בין באפריקה ובין באסיה המזרחית).

*

יש אומרים כי האוזהופר לא הרבה ביותר לשקוד על חקר הנושאים הכרוכים באמריקה, – אולי מפני התענינותו היתרה (הסובייקטיבית) ביפן ובמזרח הרחוק בכלל. ועלינו לציין כי הוא לא הוכיח ענין רב גם בחקירת המזרח התיכון, – אף על פי שמחברים נרמניים אחרים (ובניהם – גם תלמידיו) היו פעילים בתחום זה, ומהם לאו דוקא החוקרים הענייניים (ולו גם לשם מטרות שליליות), אלא גם רודפי הסנסציה הפוליטית והתעמולה ה"אקטואלית". ואשר למקינדר, הרי הוא קבע גם לחבל-ארץ זה מקום מסוים בתפיסתו העולמית-הכוללת. ויש לציין, כי עצם תפיסתו זו, בחלקיה הבלתי-מרכזיים, נשתנתה לאי-מעט, פשטה צורה ולבשה צורה. בצורתה הקלסית, למשל, ציינה תורת מקינדר שתי "ארצות-טבור" שהן ארצות בתולים-למחצה ועתידות להתפתח הרבה ולמלא תפקיד מרכזי, ואולי גם מכריע, בחיי "אי-העולם": אחת – הצפון-מזרחית, ה"אזיראסית", הקרה המישורית; ואחת – הדרום-מערבית, האפריקאית, החמה והיערית ברובה. שתיים אלו, לעומת

* דברים החלים ממילא גם על צפון-המערב האמריקאי, השייך בחלקו לארה"ב (אלסקה ואיי האליאוטים), ובחלקו – לקנדה (דרך-הצפון הפאן-אמריקאית, שרשרת שדות-התעופה, שיתוף בנמלים), ועם כל אלה – באה גם הפרובלימטיקה של "העושה בתחום חברו".

** כאחת הדוגמאות הבולטות לסבך השאלות המתעוררות לגבי בסיסי-משען מעבר לים, שיש באמריקה המציעים להאחז בהם – יכולה לשמש דקר, נחלתה של צרפת באפריקה, שהיא עמוד-המזרח ב"פרוזדור" הים האפריקאי-הברזילי. אכן שאלות לא קלות מתעוררות כבר בתוך התחום הגיאוגרפי-האמריקאי, כגון, לגבי ענין הבסיסים של ארה"ב באיי הים הקראיבי השייכים לבריטניה. באיזומדה החלה עבשיו הציבוריות התוגה של ארה"ב לתחשיב את מעמדם של האיים הסמוכים לחוף היבשת – רואה אתה, למשל, במאמרו של א. לוור, "ניו-פאונדלנד באסטרטגיה של צפון-האטלנטיק", העומד על ערכו החיוני של אי נדח ומונח זה לבטחונן של קנדה וארה"ב כאחד («Foreign Affairs», יולי 1942).

„ארמות-החוף“ – הצפון-מערבית (מערב-אירופית), והדרום-מזרחית (הודית-סינית) – המפותחות ומאוכלסות בצפיפות. עם „איי החוף“, הסמוכים להן, – הקבוצה הבריטית והקבוצה המלאית והיפנית. ואלו לארצות ערביסטאן ייחד מקינדר, בתוך המסגרת הזאת, את תפקיד הנשר, שהיה קשה במקצת לעמוד על מהותו: הנפשו ל„גשר“ בין שממתיסרה למדבריות-הציה של מרכז-אסיה, או בין שני הגושים הקונטיננטליים נושא-העתיד – הרוסי-סיבירי והאפריקאי-הטרופי, ואם כך, ביצד? בחוקת צינור-תחבורה, או בחוקת זירת-מגע מדינית וצבאית?

במאמרו הנ"ל (משנת 1943) חוזר מקינדר ומטפל גם בנושאים אלה. בסכימה החדשה שלו, נוכח הקפיצה הגדולה בנתיב ההתפתחות שחלה בינתיים ב„ארץ-הטבור“ הצפונית, מחייב הוא, – יתר על כן, טוב ע, – נידול מעין זה של אוכלוסיה, והגבהת רמת-התרבות, ב„ארץ-הטבור“ האפריקנית, אשר אליה מצרף הוא הפעם מפני דמיון התנאים והאפשרויות שביניהם, גם את הנוש הטרופי של אמריקה הדרומית, כדי ששתים אלו, על אלה מיליוני הנפשות היכולות להקלט בהן, יהיו, תשובת המשקל, לאוכלוסיה כיוצאת בה של הצפון. בדרך כלל, מתבלטת כאן אצל מקינדר נטיה (כמעט מיסמית) לאיזון דמוגרפי-סטטיסטי של כדור-הארץ על ארבעת „רבעיו“, שכבר צוינו לעיל. אלא שהפעם הוא כולל בהם את שתי האמריקות: הצפונית, (המתחברת עם מערב אירופה למעגל של „אוקינוס-הפנים“ האטלנטי, המשתרע ע"י לשונותיו עד חופי הבלטיקום ועד לסואץ וחיפה), והדרומית (שמקומה בתפיסה כזאת כבר צוין לעיל)*.

אך ביחוד מענינת אותנו הגדרתו – והפעם בשינוי צורה ותוכן – בענין התחום המפריד בין „הרבעים“ הצפוניים (האטלנטי – אמריקנו-אירופי, והאוראסי – רוסי-סיבירי), לבין „הרבעים“ הדרומיים („הדרום-אטלנטי“ – אפריקה ואמריקה הטרופיות, ה„מונסוני“ – של אסיה הדרומית-מזרחית). וזה לשונו כתארו את רצועת הארצות האלה, שבין השאר כלולה בהן גם ארץ-ישראל על סביבתה הבלתי-אמצעית: „לנבי דמותו של העולם שלאחר המלחמה... תשובה ההבחנה המפורשת בין שרטוטי-עתיד אידיאליסטיים לבין מפות ריאליסטיות, ששורשן – ידיעה, והן מעלות לפנינו מושגים מדיניים, כלכליים, אסטרטגיים וכיו"ב – המיוסדים על הכרת העובדות ה„עיקשות“, בזכרנו דבר זה, ראוי לנו שניתן את הדעת על אחד החזיונות הגדולים בניאונרפיה של כדור-הארץ, דהיינו: על אותה חגורה האזרת את חבלי הארץ הצפוניים. תחילתה – מדבר סהרה, אחריו באים – לעבר המזרח – מדבריות ערב, אירן, טיבט ומונגוליה, ודרך שממות ארץ נהר-הלנה, אליאסקה וצפון-מערב קנדה משתרעת היא אל תוך האזור החרב-למחצה שבמערב ארצות-הברית. חגורה זו של מדבריות ותחומי-שממה היא חזיון ראשון במעלת-חשיבותו על פני כדור-ארצנו.“

בסיום מאמרו הוא חוזר ונושא עיניו לכאן ואומר: „בענדרו את שתי היחידות שתוארו לעיל, – דהיינו, „ארץ-הטבור“ ואנן אוקינוס-הפנים, – נראה על פני כדור

* במיוחד עמד על כך ה. וייגרס, בחוב' יולי 1942 של „Foreign Affairs“, במאמרו – „האזוהופר

והאוקיאנוס השקט.“

הארץ אותו סודר של "כתמים לבנים", המהווה תחום-יבשה כמעט רצוף, בשיעור שנים-עשר מיליון מיל מרובעים בערך - כלומר, כרביעית יבשתו של כדור-הארץ כולו. בשטח נרחב זה שוכנת כיום אוכלוסיה מעוטה משלושים מיליון - או כאחד משבעים באוכלוסיה של כדור-הארץ כולו. אזורנים יטוסו, כמובן, מעל לתנורה זו של ארץ שממה; וכן יעברו בה נתיבות-ראשיות של מכוונות. אך ימים-רבים תוסיף חנורה זו לבתר את רציפות המנע החברתי שבין צבורי-האדם הגדולים בארץ. אכן, היטיב המחבר לעשות, שלא דיבר על תבל-בינים זה כעל גורם מפריד, אלא לגבי רציפות המנע החברתי. אילו ניסה לעבור מן התחום הרמונרפי-החברתי אל התחום המדיני, כי עתה הוכרח לציין את התפקיד החיוני והכרחי, תפקיד של פְּרִיַת מקשר, שגוש ארצות ה"נשר" (המזרח התיכון) החל בדור-האוויר שלנו למלא בכל היותו של האורגניזם המדיני העולמי, הקרוי קיסרות בריטית.

את ההערכה הרינמית היחידה של המחבר בנושא זה - היחידה החווה מראש תמורות שיתחוללו באיזור הענק הנ"ל - מוצאים אנו בהערות-השולים הזאת: "אנב, יתכן כי יבוא יום, שהפחם והנפט יאולו, וסהרה תהיה המלכודת הגדולה ללכוד בה את מקור-המרץ הישיר מן השמש עצמה".

תחום זה שלפנים נתקרא אצלו בשם "נשר ערבי" שבין "ארצות הטבור", יותר משהוא בא בהגדרותיו אלו, המאוחרות יותר, של מקינדר, למלא תפקיד של "נשר" מחבר, הרי הוא בא למלא תפקיד של אדמת-ספר שוממה - המונעת, לפי דרך שבטי הגרמנים לפני אלף-יחמש-מאות-אלפים שנה, חיכוכים בין צבורים מיושבים* (במקרה זה - בין העולם ה"לבן", בעיקר, של אירופה-האסיה הצפונית, ואולי גם אמריקה, לבין תלי-הנמלים של הודו וסין).

האמנם זוהי כל הבשורה שחזון דינמי לעתיד לבוא יכול לבשר לאזור המדבריי-למחצה אשר בפאות ה"נשר" ולעובה הרבה אשר בפנים לו? או אולי ישנה גם "ניאופוליטיקה" אחרת בעולם, שתורתה מציבה כתפקיד פוליטי-לאומי לעם את מלאכת הרקונסטרוקציה העשויה להפרות ניאונרפיה חֲרָבָה זו, שאין בה שפע של מקורות כלכליים המוכנים ומוזמנים מידי הטבע ל"ארצות-הטבור" השונות, הרונעות או המתעוררות; ואת מעשי הרקונסטרוקציה תולה היא באותו ייצר-ההכרח מפלס-נתיבות אשר לעם שוחר מולדת, ייצר אשר הפסיכולוגיה המודרנית אולי תגדירהו כ"גורם הקומפנסציה", שהמליצה של האידיאולוגיה הציונית הלבישתו איצטלה של "וולונטריזם היסטורי", ואילו חכמי תולדות-התרבות, מסונו של בוקל, נתכוונו לדבר דומה בדברם על חישול רצונם של עמים דוקא ע"י נסיבות-קיום קשות. ומיצויו הקלסי של הייצר הזה בדורנו הוא הביטוי העברי: "ואף על פי כן". על כל פנים נדמה, כי הננו עומדים בפני (ביתר דיוק: בתוך) תהליך של מתן תשובה על שאלות אלו - בתוככי "התלל הלבן" הלו הכולט במפותיו הניאופוליטיות ובחישוביו המדיניים-האסטרטגיים של מקינדר; תשובה, הניתנת והולכת ע"י מעשה-היצירה המקורי של ה"אסכולה העברית", המיוסדת על תקומה ניאונרפית ותחיה פוליטית. ופרטי המעשה - הלא הם כתובים בתולדות הדור, ורובם עודם עתידים להכתב.

* באנגלית: March, בגרמנית: Marke.